

Statistika

Regresní a korelační analýza – Úvod do problému

Roman Biskup

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Ekonomická fakulta (Zemědělská fakulta)
Katedra aplikované matematiky a informatiky

2008/2009

1/14

Závislost statistických znaků

Pohledy na typy závislosti

- ▶ Dle typu vazby
 - ▶ bezprostřední kauzální závislost
 - ▶ zprostředkovaná kauzální závislost
 - ▶ náhodná souvislost
- ▶ Dle typu statistických znaků
 - ▶ závislost dvou alternativních statistických znaků – **asociační tabulky**
 - ▶ závislost dvou nominálních statistických znaků – **kontingenční tabulky**
 - ▶ závislost dvou diskretních (intervalově seřazených) numerických statistických znaků – **korelační tabulky**
 - ▶ závislost spojitého numerického znaku na alternativním/nominálním znaku – **rozkladové tabulky**
 - ▶ závislost alternatiho/nominálního znaku na spojitých numerických i nominálních statistických znacích – **diskriminační analýza**, ...
 - ▶ závislost skupiny spojitých numerických znaků na skupině jiných spojitých numerických znaků – **regresní a korelační analýza**
 - ▶ ...

3/14

Závislost statistických znaků

Regresní a korelační analýza

Regresní analýza

Metoda nejmenších čtverců

Korelační analýza

2/14

„Závislost“ statistických znaků (proměnných)

Směr závislosti/souvislosti

- ▶ Jednostranná závislost
 - ▶ jedna skupina proměnných závisí na jiných
 - ▶ **nezávislé** a **závislé** proměnné
- ▶ Oboustranná závislost
 - ▶ dá se předpokládat souvislost proměnných, nedá se však určit, co je příčina a co je následek
 - ▶ **vysvětlující** a **vysvětlované** proměnné
 - ▶ vysvětlující: snadno měřitelné, dopředu známé, ...
 - ▶ vysvětlované: hůře měřitelné, měřitelné až následně, ...
 - ▶ **exogenní** a **endogenní** proměnné
 - ▶ exogenní: proměnné mimo systém, vysvětlují chování systému, ...
 - ▶ endogenní: proměnné daného systém, popisují chování systému, ...

4/14

Závislost statistických znaků (proměnných) I

Logická/věcná síla závislosti

- ▶ **Pevná (funkční) závislost**
 - ▶ konkrétním / hodnotám jedné skupiny proměnných $(x_{1i}, x_{2i}, \dots, x_{ji})$ odpovídá právě q -tice hodnot druhé skupiny proměnných $(y_{1i}, y_{2i}, \dots, y_{qi})$
 - ▶ závislost mezi nimi lze vyjádřit beze zbytku funkčním předpisem $(y_{1i}, y_{2i}, \dots, y_{qi}) = f(x_{1i}, x_{2i}, \dots, x_{ji})$, kde f je vícerozměrná funkce / proměnných – **funkční závislost**
 - ▶ důsledek lze jednoznačně určit jednou, nebo několika málo příčinami – neexistují žádné další neznámé a/nebo náhodné vlivy
- ▶ **Volná (stochastická) závislost,**
 - ▶ konkrétním / hodnotám jedné skupiny proměnných $(x_{1i}, x_{2i}, \dots, x_{ji})$ může odpovídat více q -tic hodnot druhé skupiny proměnných $(y_{1i}, y_{2i}, \dots, y_{qi})$
 - ▶ Změny hodnot jedné skupiny proměnných jsou doprovázeny změnami:
 - ▶ podmíněných průměrů druhé skupiny proměnných – **korelační závislost**
 - ▶ podmíněného pravděpodobnostního rozdělení druhé skupiny proměnných – **statistická závislost**

5/14

Regresní a korelační analýza

- ▶ **Regresní analýza:**
 - ▶ slouží k popisu závislosti dvou a více numerických proměnných – hledáme matematický model – **regresní funkci**, která by měla:
 - ▶ vyjadřovat charakter závislosti a co nejvěrněji zobrazovat průběh změn podmíněných průměrů závisle proměnné/proměnných,
 - ▶ vysvětlovat složku hodnoty závisle proměnné/proměnných která je funkcí nezávisle proměnné/proměnných (**deterministická složka**) – druhá (nevysvětlená) složka je výsledkem dalších (vedlejších a náhodných) vlivů (**náhodná složka**)
 - ▶ slouží k odhadu hodnot nebo středních hodnot proměnné/proměnných podmíněných hodnotami jedné či většího počtu vysvětlujících proměnných
 - ▶ odpovídá na otázku: *Jak vypadá závislost mezi proměnnými?*
- ▶ **Korelační analýza:**
 - ▶ slouží k vyjádření síly závislosti/těsnosti dvou a více numerických proměnných, respektive porovnání vhodnosti různých regresních modelů
 - ▶ odpovídá na otázku: *Jak silná je závislost mezi proměnnými, respektive jak moc odpovídá model skutečnosti?*

7/14

Závislost statistických znaků (proměnných) II

Logická/věcná síla závislosti

- ▶ Důsledek je určen velkým počtem příčin, které:
 - ▶ nelze přesně (funkčně) postihnout a/nebo
 - ▶ všechny nejsou známe a/nebo
 - ▶ působí náhodné vlivy

6/14

Regresní analýza

Dělení dle počtu závislých a nezávislých proměnných

- ▶ **Jednoduchá regresní analýza,**
 - ▶ slouží k popisu závislosti dvou numerických proměnných – hledáme matematický model – regresní funkci $y = f(x)$
 - ▶ funkce f (tj. model závislosti) je nejčastěji: lineární, polynomiální (kvadratická, kubická), hyperbolická, exponenciální, mocnná, odmocnná, logaritmická, ...
- ▶ **Vícenásobná regresní analýza,**
 - ▶ slouží k popisu závislosti jedné numerické proměnné na skupině jiných numerických proměnných – hledáme matematický model – regresní funkci $y = f(x_1, x_2, \dots, x_l)$
 - ▶ tj. model závislosti je nejčastěji tzv.: aditivní, multiplikativní, model s interakcemi, ...
- ▶ **Vícerozměrná regresní analýza,**
 - ▶ slouží k popisu závislosti skupiny více numerických proměnných na skupině jiných numerických proměnných – hledáme matematický model – regresní funkci $(y_1, y_2, \dots, y_q) = f(x_1, x_2, \dots, x_l)$
 - ▶ Ani se neptejte :-o.

8/14

Volba regresního modelu

- ▶ Apriorní volba regresního modelu/modelů
 - ▶ volba druhu souvislosti/závislosti (závislé-nezávislé, vysvětlované-vysvětlující, ...)
 - ▶ výběr modelu dle věcné souvislosti (volba funkce), respektive analytické řešení problému (např. diferenciální rovnice, apod.)
 - ▶ inspirace daty (korelační pole, ...)
- ▶ Posteriorní volba regresního modelu
 - ▶ ověřování předpokladů pro použití modelu a odhad jeho parametru
 - ▶ síla těsnosti (korelační analýza)
 - ▶ interpretovatelnost výsledků

9/14

Konstrukce regresního modelu

Způsob odhadů regresních koeficientů

- ▶ Příklady modelů
 - ▶ $y = \beta_0 + \beta_1 x$, *lineární regrese*
 - ▶ $y = \beta_0 + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \dots + \beta_l x_l$, *aditivní model*
 - ▶ $x, x_1, x_2, \dots, x_l, y$ – proměnné modelu; $\beta, \beta_1, \beta_2, \dots, \beta_l$ – parametry modelu – tzv. **regresní koeficienty**
- ▶ Souvislost modelu a reality
 - ▶ model: $y = f(x)$ – neznáme regresní koeficienty
 - ▶ realita $y_i = f(x_i) + \varepsilon_i$, pro $i = 1, \dots, n$ – regresní koeficienty nastaveny tak, aby co nejlépe odpovídaly realitě, ale i tak zůstává nevysvětlená chyba – ε
 - ▶ odhad dle modelu: $\hat{y} = f(x)$ – na základě odhadnutých koeficientů vypočteny hodnoty, které by měly odpovídat jak modelu tak reálné situaci
- ▶ Způsoby odhadu regresních koeficientů
 - ▶ metoda nejmenších čtverců
 - ▶ iterační metody
 - ▶ metoda maximální věrohodnosti
 - ▶ metoda vybraných bodů
 - ▶ ...

10/14

Metoda nejmenších čtverců – MNČ I

Demonstrace pro jednoduchou regresi

- ▶ Myšlenka MNČ
 - ▶ Součet druhých mocnin reziduí je pro danou regresní funkci f a data minimální

$$\sum_{i=1}^n (y_i - \hat{y}_i)^2 = \min$$

- ▶ kde $[x_i; y_i]$, pro $i = 1, \dots, n$ jsou empirické (naměřené) hodnoty nezávislé a závislé proměnné,
 - ▶ $\hat{y}_i$ je hodnota teoretická/vypočtená $\hat{y}_i = f(x_i)$ – zkráceně $\hat{y}(x_i)$,
- ▶ Poznámky k MNČ
 - ▶ Podmínku výše lze splnit vhodnou volbou regresních koeficientů β_j , pro $j = 0, \dots, r$.
 - ▶ $\sum_{i=1}^n (y_i - \hat{y}_i)^2$ je tedy funkcí $(r+1)$ proměnných – označme ji $S(\beta_0, \beta_1, \dots, \beta_r)$.
 - ▶ Je-li funkce f z pohledu regresních koeficientů lineárně separabilní, nebo dá-li se transformací na takovou funkci převést, lze tyto koeficienty získat jednoznačně pomocí prostředků matematické analýzy:
 - ▶ $\frac{\partial S}{\partial \beta_j} = 0$, pro $j = 0, \dots, r$;

11/14

Metoda nejmenších čtverců – MNČ II

Demonstrace pro jednoduchou regresi

- ▶ řešení soustavy $(r+1)$ lineárních rovnic o $(r+1)$ neznámých, které má pro alespoň $(r+1)$ dvojic $[x_i; y_i]$ s různými x_i jednoznačné řešení;
- ▶ Za předpokladu, že model obsahuje absolutní člen, se odchylky teoretických a empirických hodnot (tj. reziduí) se v součtu „vynulují“: $\sum_{i=1}^n (y_i - \hat{y}_i) = 0$;
- ▶ Sledují-li proměnné X a Y normální rozdělení, jsou odhady regresních koeficientů získané MNČ shodné s odhady získanými metodou maximální věrohodnosti.

12/14

Korelace a kovariace I

Posouzení lineární závislosti dvou numerických proměnných

- Variabilita jednotlivých proměnných X a Y :

- rozptyl proměnné X : $\sigma_x^2 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2$,

- rozptyl proměnné Y : $\sigma_y^2 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2$.

- Společná variabilita proměnných X a Y :

- kovariance proměnných X a Y :

$$\text{cov}_{yx} = \text{cov}_{xy} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})$$

- $\text{cov}_{xx} = \sigma_x^2$, $\text{cov}_{yy} = \sigma_y^2$

- $\text{cov}_{yx} \in \mathbb{R}$

- (lineární) korelace proměnných X a Y (korelační koeficient, koeficient korelace):

$$r_{yx} = r_{xy} = \frac{\text{cov}_{yx}}{\sigma_x \sigma_y}$$

Korelace a kovariace II

Posouzení lineární závislosti dvou numerických proměnných

- $r_{yx} = \frac{\overline{xy} - \bar{x}\bar{y}}{\sigma_x \sigma_y}$

- $r_{yx} = \frac{n \sum_{i=1}^n x_i y_i - \sum_{i=1}^n x_i \sum_{i=1}^n y_i}{\left[n \sum_{i=1}^n x_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n x_i \right)^2 \right] \left[n \sum_{i=1}^n y_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n y_i \right)^2 \right]}$

- $r_{yx} \in (-1; 1)$

- $r_{yx} > 0$ – pozitivní (lineární) korelační závislost

- $r_{yx} < 0$ – negativní (lineární) korelační závislost

- $r_{yx} = 0$ – (lineární) nekorelovanost

- $|r_{yx}| = 1$ – matematická/funkční závislost

- r_{yx} – slovní hodnocení v biologii

	$ r_{yx} = 0$	(lineární) korelační nezávislost
	$ r_{yx} < 0,3$	nízký stupeň korelační závislosti
$0,3 \leq$	$ r_{yx} < 0,5$	mírný stupeň korelační závislosti
$0,5 \leq$	$ r_{yx} < 0,7$	střední stupeň korelační závislosti
$0,7 \leq$	$ r_{yx} < 0,9$	vysoký stupeň korelační závislosti
$0,9 \leq$	$ r_{yx} < 1$	velmi vysoký stupeň korelační závislosti
	$ r_{yx} = 1$	matematická/funkční závislost

- Nejen hodnota r_{yx} , ale i rozsah souboru (n), vypovídá o síle závislosti!

